1994. aastal Eesti Vabariigi territooriumilt parvlaevaga Estonia sõjatehnika väljaveo asjaolude väljaselgitamiseks moodustatud Riigikogu uurimiskomisjoni istungi protokoll nr. 24

Tallinn, Toompea 17. aprill 2006 a.
Algus 13.29, lõpp 14.44
Juhataja: Margus Leivo
Protokollis: Martti Lutsar
Osalesid komisjoni liikmed: Evelyn Sepp, Ülle Rajasalu, K. M. Vaher
Puudusid: T. Velliste, J. Laur
Kutsutud: Jaak Lippmaa

Päevakorras:
1. Jooksvad küsimused
2. Jaak Lippmaa küsitlemine

I Jooksvad küsimused
1.1. M. Leivo: meil on kaks jooksvat küsimust, et planeerida meie lähitulevikku. Üks neist on kirjavahetus ja komisjoni enda mandaat lähitulevikus. Ma isiklikult arvan, et me peame paluma lisaaega Riigikogu suurelt saalilt. Teine variant, mida me arutasime oli, et leida võimalusi selle komisjoni ja valitsuse komisjoni töö ühendamiseks. Kolmas teema mis jäi üles oli see, et me koostame ühe kirja, selle projekt on teil laual ja mida me kõik tahame kritiseerida. Ja mille tulemusena tuleb üks kvaliteetne paber. Kas on veel küsimusi.
M. Lutsar: abipersonal.
E. Sepp: kutsutavate külaliste nimekiri. Võiks vaadata paari kuu osas.
M. Leivo: Alustame kirjast. *M. Lutsar tutvustas kirjaprojekti (lisatud protokollile).*
Kommentaarid:
M. Leivo: küsimused, mis kirjas on, vastavad põhimõtteliselt sellele, mida me teada tahame. Aga ma alustaks sellest, et allkirjastaja ei peaks siin olema mitte Margus Leivo vaid RK esimees Toomas Varek. Sest me pöördume teise riigi peaministri poole. Teiseks tuleb see kiri panna diplomaatilisse võtmisesse, et oleks välistatud kõik peale hüppamised jmt. et oleks tagatud kõik lugupidamised ja austus avaldused. Tuleks ümber kirjutada. Minu kaks põhilist märkust.
E. Sepp: teemade püstitus – nõus. Küsimused, konkreetselt sõnastused on nagu minu meelest täitsa sobimatud. Mis puudutab seda, et kuidas küsimusi konstrueeritakse. Miks meil ei ole informatsiooni. Me ei saa niimoodi küsida jne. Ma ei oska lause kaupa parandada, aga mulle tundub, et see stiil ja see küsimuste esitamine…
K. M. Vaher: kui me teeme sellise esimese parlamentaarse käigu, siis kõike olulisem selle kirja sõnum on minu arust see, et meie Eesti parlament palub Rootsi poolelt igakülgset abi koostöös kõikide Eesti Vabariigi nimel läbi viidavate uurimistoimingute osas. See peaks siin sissejuhatuses tulema kõige selgesõnalisemalt välja.
/Toimus vastavasisuline arutelu/.
Otsustati:
Kirjaprojekti viiakse sisse muudatused. Allakirjutaja osas konsulteerib M. Lutsar RK Kantseleiga.

1.2. M. Leivo: Volitused. Ma pakun komisjonile valmistada ette Riigikogu otsuse eelnõu komisjoni volituste pikendamise kohta.

E. Sepp: mina ei julge küll täna veel midagi öelda. Me ei ole jõudnud midagi arutada, ühtegi varianti.
Ü. Rajasalu: fraktsioonis? Kui valitsus juba pikendas, mis põhjusel võib mitte pikendada?
E. Sepp: mul ei ole praegu alust midagi öelda, kuna me ei ole arutanud fraktsioonis. Isiklik seisukoht. Tahaks teada millega meil see praegune asi lõppeb, mis meil on silmapiiril, kas vaheraporti fikseerimine. Mis meil selleks ajaks on nö endal teada. Ja mis meil reaalselt jääb üles. Mul ei ole endal hetkel selgust.
Ü. Rajasalu: siis meil oleks vaheraportit vaja, et kui kaugele me oleme jõudnud.
E. Sepp: ma teeksin ettepaneku, et tuleksime selle juurde tagasi peale vabanädalat. 4. mail, neljapäeval.
K. M. Vaher: Selleks ajaks võiks olla olemas otsuse eelnõu.
Toimus vastavasisuline arutelu.
E. Sepp: mul on ettepanek, et meie komisjoni töökorralduslike küsimuste lahendamiseks võiksime leida mingi lisaaja. Teisipäeva hommik, kolmapäev jne. et me ei kulutaks ametlikke komisjoni koosolekute aegu organisatsiooniliste küsimuste arutamiseks.
M: Leivo: teeks ikkagi nii, et peaministrile suunatud kirja teeksime peale kohtumist Langiga. Informeerime Langi sellisest kirjast.
E. Sepp: me kaotame 2 nädalat sellega. Et kui piisava üldistuse ja viisakusastmega lihtsalt oma toetust ja soovi avaldada, et valitsus kiirustaks töötamist.
M. Leivo: sellisel juhul koostame selle kirja ära, et läheks homme majast välja.
Otsustati: 1. Valitsusele kiri koostatakse ja saadetakse välja homme, 18. aprillil.
2. Kutsuda komisjoniga kohtuma justiitsminister R. Lang, 2. mail ka kella 13-14.oo. Teemaks: Võimalikud koostöövariandid uurimise jätkamiseks ja tõhustamiseks ning aja otstarbekamaks kasutamiseks kahe komisjoni vahel.

K. M. Vaher: ma tahtsin ühte mõtet jagada, mis puudutab otsuseeelnõud. Kompromissvariant on sõnastada sinna komisjoni pädevuse laiendusena teema mis puudutab hauarahu. Minu arust me võime tänasel hetkel komisjoni pädevust laiendada selliselt, et me töötame läbi selle temaatika rahvusvahelise õiguse jm seisukohtadega läbi. Kas on võimalust hauarahu lepingut ümber vaadata, kui seda tahetakse.
Ü. Rajasalu: aga sellel on lihtsad vastused olemas, selleks ei ole vaja aega kulutada. Selleks on vaja kaheksa riigi nõusolekut. See on merekonventsioonidega seotud. Ma olen seda teemat uurinud.
E. Sepp: see kusjuures ei ole merekonventsioonidega seotud. Sellele lepingul ei ole merekonventsioonidega mingit puutumist. See teebki ta väga veidraks.
K. M. Vaher: Rootsi ministri ametlik seisukoht on, et hauarahuleping ei puuduta üldse olukorda, kui tahetakse uurimistegevust läbi viia.
E. Sepp: seda küll, ma olen sinuga nõus, et seda teemat me võime... võime pöörduda õiguseekspertide poole, kas või läbi RK kantselei vastava osakonna, kes neid ekspertiise tellib. Aga nii palju on meil pädevust küll, et uurime enda arvates vajalikke asju. Minu arust on see poliitiliselt väga nõrk panna seda nö Riigikogu otsuse teksti, et Riigikogu komisjon tegeleb hauarahu küsimustega. See kõlab niivõrd halvasti. See otsus on ju legaaltekst.
K. M. Vaher: ma ei näe tänasel hetkel seda teemat meie poolt tõstatada.
E. Sepp: see mida oma teada saanud faktide valguses peab vajalikuks analüüsida on tõesti meie otsustada.
M. Leivo: me saame praegu koostada kolmanda kirja, kus me palume nüüd keda... justiitsministeeriumi .. anda meie komisjonile seisukoht seoses hauarahulepinguga ja küsida konkreetseid küsimusi.
E. Sepp: põhiseaduskomisjon väga paljud tellib erinevaid ekspertiise, mis on majast väljast, Tartu Ülikoolist jne, mitte ministeeriumitest. Aga nad käivad läbi vist MSI, seda protseduuri

saab küsida ja tõesti tellitakse tõsiseltvõetav analüüs. Aga meil ei ole vaja iseenesest kusagile välisministeeriumi poole või...
M. Leivo: ja me telliks selle hauarahulepingu kohta analüüsi. Tehke see protseduur läbi ja koostage kiri homme hommikuks valmis.
K. M. Vaher: üks teema veel, mulle tundub et see vaheraporti mõte on igal juhul hädavajalik. Peaks hakkama seda tegema. Võiksime selle täna seada Marttile ülesandeks ja määrama tähtaja.
M. Leivo: me arutame seda 2. mail. Meil on kaks teemat mis täna ajapuudusel välja jäi, üks on kutsutavate nimekiri, mul on vähemalt 10 inimest, keda kuulata. Tegeleda vaheraporti projekteerimisega. 14.03

II Jaak Lippmaa küsitlemine.
M. Leivo: Meil toimub töökord nii, et jutt digitaalselt salvestatakse, siis selle salvetuse alguses nimetage oma nimi. Kuivõrd me tegutseme Riigikogu kodukorra seaduse alusel, siis sellest seadusest tulenevalt tuleb nii meie komisjonile kui ka vastajale terve rida õigusi ja kohustusi.
J. Lippmaa: kas mul on hiljem võimalik seda salvestust või stenogrammi ka saada.
M. Leivo: Jah oma stenogrammi on võimalik saada.
M. Lutsar luges ette Riigikogu kodukorra seaduse paragrahvidest 22 ja 23 tulenevad uurimiskomisjoni õigused ja kutsutu kohustused.
M. Leivo: arvestame poolt tundi. Alustuseks me pakume võimalust sul tutvustada ennast ja seda perioodi, mis jäi aastasse 29. septembrisse 1994, sellele eelnevasse või ka järgnevasse aega. Millisel ametikohal sa töötasid ja milliste küsimustega tegelesid.
J. Lippmaa: Minu nimi on Jaak Lippmaa. Vastuseks küsimusele, 1994. aastal valitsusside asutuse direktor alates 1992. aasta 25. septembrist, kui ma õigesti mäletan. Mis siis 29. septembrist meenub, kuskil hommiku poole ööd sain esimese telefonikõnega teada, et laev on tõenäoliselt hukkunud ja hommikul kella 9 paiku tuli siis see kriisikomisjon. Sealt siis hargnes edasi. Edasi tegevus siis kriisikomisjoni raames, mis oli seotud selle katastroofi tagajärgede likvideerimisega. Selles mõttes selle laeva saatusega ongi peaasjalikult kriisikomisjoni liikmeks olemise kaudu, mitte valitsusside direktoriks olemisega. Valitsusside tegevus seda otseselt ei puudutanud.
M. Leivo: nii. Komisjoni liikmed palun küsimusi. Ei ole. Kas valitsusside kui organisatsioon oli teadlik või oli ise tegev mingites kaubavedudes, mis toimetati või tehti, siis Estonia parvlaevaga.
J. Lippmaa: mul on sellele raske vastata, ma ei tea täpselt millistest vedudest võib olla jutt. Nagu ma olen selgitanud ka Kurmi komisjonile, siis valitusside tegevus Rootsi Kuningriigiga kindlasti seotud oli. Meie ehitasime operatiivraadiosidevõrku ülesse. Mul olid valituse poolt volitused vastavate hankelepingutele allakirjutamiseks. Sellega seoses oli suur konkurss, mille siis Ericsson AB võitis. Ja Ericssoniga me tegutsesime. Lisaks sellele tegutsesin ka akadeemilises liinis. Millist tegevust ma ka valitsussides töötades pooleli ei jätnud. Selles mõttes meie tegevus puudutas Ericssoni Siemensi Nokia sideseadmeid, aga mitte nõukogu päritolu seadmeid, neid me oma võrkudes ka ei kasutanud. Ehitasime kogu selle süsteemi ülesse täiesti uuel tehnoloogial nende hankelepingute alusel.
E. Sepp: te ütlesite, et teie koostööpartner oli Ericsson AB. See on nagu päris suur kontsern. Mäletate te millise konkreetse lüliga see koostöö toimus.
J. Lippmaa: lepingud olid ikkagi Ericssoni nimel, kõikides dokumentides, erinevad inimesed, mis volitused, seda ..... me tegelesime erinevate osakondadega, nii operatiivraadioside valmistavate seadmete osakonnaga kui siis ..... osakonnaga.
E. Sepp: toetudes täielikult avalikule informatsioonile, et oskate te seda äkki kommenteerida. Siis 27. –ndal Tallinnast lahkunud laevapardal oli üks Ericsson AB tellitud veok ja seda

tellijat ei ole Rootsi äriregistris mitte olemas olnud. Mille puhul on viidatud mingile variveole, varitehingule, ja otsest sellise nimelist firmat ei olnud.
J. Lippmaa: ei oska küll absoluutselt kommenteerida. Selles mõttes kõik veosed, mis meil olid olid valitsusside, valitsussidel oli oma registrinumber ja tollideklaratsioonid jne.
E. Sepp: kas need toimusid tavapärase tolliprotseduuride raames, või toimusid need veod niisuguse tolli eriprotseduuride raames, mis on Eesti- Rootsi vahel kokkulepitud.
J. Lippmaa: ma isegi ei tea sellisest kokkuleppest midagi. Kas see tolliteenuse kasutajateni kuidagi jõudis. Ma küll ei teadnud, me kasutasime deklarantide teenuseid, nagu see oli tol korral sätestatud. Neid teenuseid oli sadamas terve hulk, kõik neid kontoreid oli täis, kes vormistasid deklaratsioone. Selles mõttes mingeid eritingimusi,, seda enam, et Ericsson AB oli täiesti avalik firma. Ma ei ole kokkupuutunud mingisuguste erivedudega.
K. M. Vaher: kas teil on mingit informatsiooni, mis puudutab Estonia tervikuna, mingit illegaalset või legaalset kaubavedu, relvavedu, mingisuguseid muid informatsioonikilde, mida te peaksite oluliseks.
J. Lippmaa: ma mõistan seda küsimust ja mõistan komisjoni soove sellesse valgust heita. Sest olen ka jälginud kui selle komisjoni tegevust ja vestlusest ..... ga. Siis ka tema rääkis mulle mitmesuguseid versioone, mis on kaalumisel. Aga pean küll tunnistama, et kõikide nende aastate jooksul, siis esiteks valitsusside asutus ei tegelenud ühegi sellise verisooni kontrollimise ega uurimisega. Julgen puhtalt vaid mälule tuginedes väita, et ka kriisikomisjon ei tegelenud. Kui ma õigesti mäletan, siis mingil hetkel peale hukku algatati kriminaalasi. Mis selle kriminaalasja käigus uuriti a tõesti ei oska öelda. Selle mingisugust lõpparuannet ma lugenud ei ole. Seetõttu pean tunnistama, et ma ei oska midagi sellist otsest välja tuua, mis oleks mingigi dokumendi või asjaoluga kuidagi tõendatud, rohkemal viisil kui ajakirjanduslikud teooriad.
K. M. Vaher: kas teil kas valitsusside juhina või siis eraisikuna või siis kriisikomisjoni liikmena, kas te puutusite kokku dokumentidega, informatsiooni või ka isegi suuliste väidetega, mis puudutasid võimalikku kaubavedu või relvavedu Estonia pardal enne või ka samal ajal kui Estonia hukkus?
J. Lippmaa: selles mõttes kaubavedu on lai termin..
E. Sepp: tohib täiendada, strateegilise kauba vedu võib olla legaalne, aga ...
J. Lippmaa: sellega meie kokku ei puutunud. Ma tean seda lihtsalt kodanikuna, et käis vene vägede välja viimine, millega valitsusside oli seotud. Oli seotud selle operatsiooni turvamisega sidevahenditega, mis puudutasid reaktorite väljavedu. Ja meie seadmed olid seal püsti. ma ei mäleta mis selle pataljoni nimi oli, kus praegu on rahuvalve... paldiski poolsaarel, seal olid meie seadmed püsti ja need olid krüpteeritud sama Ericssoni firma seadmed, millega oli siis meie eesmärk tagada meie päästeteenistuste – sõjaväe ja politseile sidevahendid, mida ei oleks teisel poolel võimalik pealt kuulata. Selles mõttes ma tean, et nemad vedasid – laevad ju sõitsid Paldiski sadamasse ja konvoid käisid sinna kogu aeg peale. Jällegi see ei puuduta Estiline.
K. M. Vaher: ehk te kirjeldate, mõne sõnaga, mida te peate oluliseks tähelepanekuks kriisikomisjoni töös. See algas siis kell 9. hommikul, kui oli esimene nõupidamine.
M. Leivo: kes seda komisjoni juhtis?
J. Lippmaa: see oli hommikul ja seda juhtis, ma hakkasin seda just mõtlema, sest kaks komisjoni oli – oli laevahuku komisjon, kus oli Andi Meister ja kriisikomisjoni, keda tollel ajal juhtis Jüri Tikk. Kas ta oli komisjonijuht, ma praegu jään vastuse võlgu, aga tema kutsus selle ürituse kokku, ma arvan, et komisjoni formaalne juht oli Eiki Arike, kes oli siseminister, kui ma õieti mäletan. Me kolisime õige pea siseministeeriumisse ministeeriumi ruumidesse, kus siis tõime ära valitsusside pool arvutiparki, selleks siis seada sisse online register pääsenutest, väidetavatest hukkunutest, kõik need faksid mis siis Rootsist - Soomest – Eestist, igalt poolt tulid, panime käime siis ka 24 tundi vastaja. Sellele paralleelselt toimusid siis

kriisikomisjoni koosolekud ja ka esmased tunnistajate ütlused. Aga ma ei mäleta sellest ajast küll, et lisaks sellele vöörivisiirile midagi sellist erakordset .... Meil oli suurem mure.. see kriisikomisjoni mure ei olnud samane laevahuku uurimiskomisjoniga. Mis ei selgunud päeva pealt, ma arvan, et esimese nädala lõpuks orienteeruvalt selle komisjoni tööjaotus hakkas kuidagi paika minema. Kriisikomisjoni eesmärk täiesti selgelt fokusseerus katastroofi tagajärgede likvideerimisele. Ehk selgitada välja, kes siis täpselt jäi kadunud, kes üldse laeval oli jne. selles mõttes laevahuku komisjoni töö hargnes.
K. M. Vaher: kas ma saan aru, et see kriisikomisjon siis kuni lõpuni sisuliselt hoolitses selle eest et need nimed ehk siis pääsejate nimekirjad oleksid maksimaalselt täpsed.
J. Lippmaa: kriisikomisjon oli pidev komisjon, ta tegeles ka muude asjadega. Mingil hetkel need nimekirjad said nö lukkulöödud ja antud edasi siseministeeriumile.
K. M. Vaher: kas sa mäletad mis hetkel see lukkulöömine käis.
J. Lippmaa: ausalt öelda ei mäleta, sest ma arvan, et esimene nädal meist keegi magada ei saanud. See oli selline 70-80 tunnine järjest tegevus. Mida me veel võin öelda on see, mis mulle hakkas silma selle raporti televisioonis näidatud filmilõigust. Minu arust inimesed rääkisid, et kui laev hakkas uppuma, nad olid seal tagaotsa peal, just nimelt tagaotsa, sest nad nägi kahte luuki, mitte ühte. Kui nad oleks näinud ära kukkunud visiiri taga olevat aparelli, siis nad oleksid rääkinud ühest luugist. Aga mulle jäi mulje, aga ma võin täiesti eksida, sest see ei ole dokumentaalne. Aga ma mäletan, et inimesed kes suutsid viimaste hulgas päästeparvedesse hüpata, rääkisid kahest luugist, 2 – 3inimest rääkisid sama juttu.
Ü. Rajasalu: kas teie võite väita, et teie kas valitusside esindajana või eraisikuna või eraõigusliku isikuna või kellegi kaudu olete te teostanud mingit kaubavahetust parvlaevaga Estonia.
J. Lippmaa: kindlasti olen, ma olen Rootsi vahet palju sõitnud. Kaubavedu selles mõttes, jah ma olen ise sõidutanud edasi-tagasi suuri satelliidi vastuvõtjaid. See oli Teaduste Akadeemia kaudu. See toimus palju varem, 1992. Siis nagu öeldud vähemast ühel korral olin ise selleks toimetajaks Ericssoni seadmete, mis oli kiireloomuline. See oli 1994, see oli seotud selle Paldiski üritusega. Ma arvan, et see oli see sama septembri kuu. Sest siis me selle süsteemi üles panemisega tegelesime, aga see ei olnud mitte selle hukkumise lähedal vaid see oli varem, see oli 20. september.
M. Leivo: Mis olid need kuupäevad mis Rootsi toll väitis?
E. Sepp: 14 ja 20. september.
M. Leivo: nendel reisidel 14 ja 20. september valitsusside, mitte mingeid operatsioone.....??
J. Lippmaa: ma ütlesin, et 19. ja 20. ma Ericssoni seadmete Rootsi läksin. 19. lahkusin ja 20. jõudsin kohale. Selle episoodi olen ma täpselt lahti seletanud Kurmi komisjonile ja täpselt samuti, kahjuks hr Vaher lahkus, aga mis puudutab ka tema küsimust, see oli deklareeritud tollideklaratsioonidega ametliku laeva lubamisega piirivalve poolt.
Ü. Rajasalu: täpsustan, et te olite siis 20. Rootsi sõites eraisikuna või???
J. Lippmaa: ei valitsusside direktor ja tollideklaratsioonid – kõik on tehtud, samuti valitsusside nimel. Seal ei olnud küll mingisugust, kellegagi erikokkulepet
Ü. Rajasalu: aga sellel perioodil eraisikuna te mitte midagi ei toiminud?
J. Lippmaa: see oli natukene hiljem kui me need satitaldrikud tagasi viisime.
E. Sepp: kriisikomisjoni liikmena. oskate te hinnata, kui te tegelesite nende päästetute nimekirjadega ja selle informatsiooni kogumisega ja ka kontrollimisega võib olla, selle, koordineerimise ja vahendamisega. Kas on võimalik, et sellesse nimekirja sattus inimesi, keda tegelikult ei päästetud.
J. Lippmaa: kindlasti. See probleem ja seda kajastas nüüd see kriminaalasi, seal puhastati lõplikult need nimekirjad ära. Sest meil kriisikomisjonis ei olnud siis vastavate uurimistoimingute tegemiseks volitusi. Aga mäletan seda kus meil olid probleemiks see, et

inimesed hakkasid ühest hetkest, kui taibati, et see on võimalik, hakati helistama ja teatama, et see ja see inimene oli laevas.
E. Sepp: et kas see oli kohe peale õnnetust või mõne aja pärast?
J. Lippmaa: see oli kuskil nädala teine pool, kuskil 3 -4 päeva pärast.
E. Sepp: aga see, et kohe alguses, kui esimesed päästetud tulid, et siis oleks väidetud, et tegelikult....usun et aimate miks ma seda küsin.
J. Lippmaa: seal on nüüd väga raske öelda, sest kuidas see asi lahti läks, ega meil olnud alguses, mitte täisnimekirju Estlinel. Meil referents täiesti puudus. Alguses oli ju see, et me saime need Rootsi, Soome ja Eesti päästeteenistustelt, siis natukese aja pärast haiglatelt otse, hakkasime saama fakse. See võttis natuke 24 tundi aega, kui see mehhanism sai käivitatud, nii, et see faksinumber oli ka teada. Selles mõttes, mis puudutab kahtlusi, siis kahtlused hakkasid tekkima kui meil olid 3-4 päeva pärast oli juba enam-vähem selge, et mis see nimekiri on. Ma mäletan, et numbrid kõikusid tegelikult väga suurtes piirides. Ma arvan, et parimal juhul oli see 1200 juures oli nimekirjas nimesid. Ja siis me hakkasime väga põhjalikult korjama topelt nimesid välja ja siis hakkas selguma, et helistatakse ja teatatakse, et see inimene oli ikka laevas ja ta on nüüd kadunud. Ja hakkasid tekkima täiesti uued nimed. Mitte valede nimekujunditega. Siis me informeerisime sellest politseid, selgus väga proosaline selgitus, tollel hetkel, et kuritegelikud elemendid üritasid, nö registreerida oma tapatöid.
E. Sepp: täpsustan edasi. Minu küsimus oli 9-st mittekriminaalse taustaga inimesest – Piht, Veided, laevapersonal. Et kas te mäletate kuidas nende andmete võisid teieni jõuda.
J. Lippmaa: seal oli niimoodi, et ma ei julge väita, et seal nimekirjas oli 9 nime. Aga mäletan, et Pihti ja mõned veel me panime alguses, et OK, sest see oli usaldusväärsest allikast – see oli haigla faks. See tuli kohe alguses, siis hiljem, kui me hakkasime juba esimest, teist ja kolmandat ringi peale tegema neid saabunud fakse kõiki ükshaaval kontrollima, läbi helistama. Nimekujusid kontrollima, et kas on saadud mingeid ID-d jne. vat siis enam ühtegi informatsiooni Pihti ei tulnud, aga töökord me ei osanud, ei mäleta, et meil oleks välja selekteerunud mingi 9-ne nimekiri. Neid nimesid oli tohutult palju rohkem, kelle suhtes oli.... Kas Veided olid need õed? Meil ei olnud... kuna parvede järgi ei olnud... see tuli kopterite ja haiglate kaudu, see hakkas pärast tulema – inimeste ütluste järgi.
E. Sepp: te peate seda üsna vähe tõenäoliseks, et haigla saades esimesed päästetud saatis teile mingi vale faksi. Et ta tegelikult ei võtnud seda inimest vastu või mõtles välja ise või keegi ütles ma ei tea mida??
J. Lippmaa: inimesena ma ei näe selles jah mingisugust motivatsiooni, sest oli meile kõigile väga emotsionaalselt šokeeriv aeg. Ma arvan, seda sama ka nendele inimestele, kes meiega sidevahendite vahendusel rääkisid. Mul ei ole mingisugust alust kahtlustada neid ebasiiruses.
M. Leivo: kui mina komisjoni esimene soovin täna tutvuda tolleaegse kriisikomisjoni materjalidega, kus need asuvad, siseministeeriumis? Või läksid nad kriminaaltoimiku koosseisu? Nt see faks, mis tuli sellest haiglast, kus oli sees Pihti nimi?
J. Lippmaa: minu kätte neid konkreetselt .... Ma ei oska öelda, kus nad on, kriisikomisjoni on ju reformitud korduvalt.
M. Leivo: küsimus oli see. Kas sinu vedudega on võimalik seostada Rootsi poolset kõrgendatud käitumist teatud kauba suhtes, mis tuli Estonia pealt? Millele valmistati ette mingid eritingimusi, kiiresti läbipääsemist, jne eskordid jne.
J. Lippmaa: Täiesti kindlasti mitte. Valitsusside oma operatiivside rajamisel oli niivõrd teisejärguline nähtus. Mida kirjeldab ka see, et Eesti Vabariigi selle valitsuse otsusega ja Riigikogus ratifitseeritud lepingutega raha lõpuks Ericssoni arvele toimetamiseks läks neli ja pool aastat aega. Valitsussidel ei olnud sellest mõttes midagi sellist, me suhtlesime firma esindajatega, rohkem käisid nemad siin, see oli harukordne kui me pidime seal käima, va kui

olid sellised briifingud või esitlused, kus oleks liiga palju tehnoloogiat, mida transportida Eestisse, mis oli majanduslikult ebaotstarbekas.
Ü. Rajasalu: te olite tollel ajal kõrge koha peal, kas te võite nagu arvata, et millised veod tegelikult vajasid sellist turvamist nii siit poolt kui Rootsi poolt, millised kaubad need võisid olla?
J. Lippmaa: millised turvameetmed täpsemalt?
Ü. Rajasalu: eskort, ilma läbivaatamiseta, Rootsi poolt tuldi vastu.
J. Lippmaa: ma ei tea. Ma siin tõesti ei oska midagi kommenteerida, sest mul isiklikult ei ole sellistega kokkupuudet. Ma ei ole kellegi teise ametkonnaga koos midagi sarnast läbi viinud või teadlik olnud.
Ü. Rajasalu: milline see võis olla mis sundis siis mõlemaid pooli võtma tarvitusele nii tugevad turvameetmed, mis kaup?
J. Lippmaa: ütlen, et kriisikomisjoni liikmena ja valitsusside direktorina ei ole ma kuulnud ühestki sarnasest veost, kus oleks sarnaseid meetmeid tarvitatud. Veel vähem Rootsi poolt. ma arvan, et kui seda oleks tehtud võib olla ma selleks oleks siis isegi kuulnud. Valitsusside direktorit ei pühendatud, kui isegi.... Kaitsevägi vist on ju saanud Rootsist relvi ja nii edasi, kuidas neid veoseid turvatakse, mul pole nagu õrnemat aimu.
E. Sepp: te ütlesite, et Ericssoni esindajad käisid peamiselt siin, on teil aimu millega nad siin veel võisid tegeleda, peale teie ametlike kohtumiste. Mis huvisid neil siin veel võis olla.
J. Lippmaa: ma müüsid oma kaupa, meie olime...
E. Sepp: kas nad ostsid ka midagi nö oli neil muid ametlikust agendast väljas teisi huvisid?
J. Lippmaa: ma ei oska seda öelda. Meie käest nad ei küsinud küll mitte midagi. Ma arvan, et valitusside oli nende käibest Eestis protsendi murdosa. Nende põhiliseks adressaadiks oli ikka Eesti telefon ja hiljem teised sidefirmad. Ettevõtted, kes ise oma sidevõrke – Raudtee, sadam jne. see oli see põhiline – Eesti Raadio tollel ajal. Meie poole need inimesed selliste kummaliste palvetega ei pöördunud. Ja selles mõttes, kenad inimesed. Mulle ei ole tehtud kõlvatuid ettepanekuid. Ja ma ka ei osalenud nendes ... valitusside ega ka kriisikomisjon ei olnud osaline üheski vene vägede siit lahkumisega seotud operatsioonis. Va see reaktorkütuse väljavedu. Kui võtan oma mõlemad rollid siis....
M. Leivo: reaktorkütuse väljavedu ma mäletan, see käis hoopis teist moodi.
E. Sepp: kas ma saan õigesti aru, et valitsusside üks ülesanne oli ka turvata väga kõrgete riigiametnike ametialast sidevahetust nö telefonivestlusi. Kas on võiamlik fikseerida või on ka mingeid andmeid 28. septembri öösel toimunud telefonivestlustest. Nt erinevate riikide peaministrite vahel, mõnede teiste kõrgete riigiinstitutsioonide vahel. Eesti –Soome, Soome-Rootsi jne, sellel kolmnurgal.
J. Lippmaa: kardan, et ei ole, sest me ei salvestanud ühtegi sideseanssi.... /halb kuuldavus/ ... *meil ei olnud selleks ka seadmeid.* Sellest ajast pärit kõneeritusi kardan... sest tollel ajal mingit seaduslikku kohustusi neid salvestada ei olnud ja valitsusside arveldussüsteem, mis töötles seda informatsiooni, kes kellele helistas, siis ka meie võrgus sees.....
E. Sepp: aga see ei olnud nagu mõeldav, et on veel kolmandaid kõrvu, kes on kasutades siis tehnilisi võimeid või võimetust, oletatavaid telefonikõnesid jälginud.
J. Lippmaa: mis ma oskan öelda, et valitsusside oma sidevõrk kattis ju väikest osas valitsusasutuste sisest sidet. Kõik mis puudutas mobiilkõnesid, siis mobiilikõned olid täiesti lahtised. Krüptimata. Neid oli võimalik kuulata igal ühel. NMT 450 mis oli täiesi valik.
E. Sepp: ühesõnaga presidendi kantselei, peaministri kantselei side välismaailmaga.
J. Lippmaa: sidet välismaailmaga meie ei saanud krüptoloogiliste meetoditega kaitsta, sest see oleks eeldanud, siis vastavalt kokkuleppeid, mida ei õnnestunud kunagi sõlmida. See mida me suutsime teha, me suutsime kaitsta peaministri ja presidendi, kaitseministri, välisministri, siseministri vahelist liiklust, peastaabi juhatajat ka ja siis piirivalve peadirektori... see hulk

inimesi, kes olid lülitatud sellesse võrku, oli alla 20. aga mis puutub sellesse väljas poole, kõik rahvusvaheline liiklus käis läbi Eesti Telefoni. Seal olid neil mingisugused omad kanalid jne.
M. Leivo: kui komisjoni liikmetel rohkem küsimusi ei ole, siis me täname Sind, Jaak Lippmaa selle külaskäigu eest. Me reserveerime endale võimaluse sind veel kutsuda, kui meil tekib selleks tarvidust. Pärast seda kui me oleme kõiki asju analüüsinud ja kui meil küsimusi tekib. Tänaseks aitähh.
M. Lutsar: te rääkisite sellest tehnilisest tasemest tollel ajal. Nendest võimalustest, et kas kuidagi kriisikomisjoni liikmena jäi kuidagi mulje, kui te tihedalt suhtlesite Rootsi poolega ja Soome poolega, et Rootsi pool näiteks viitas sellele, et te ei ole piisavalt küpsed või mingeid juhendeid tuli sealt.
J. Lippmaa: ei see oli täiesti selge, mis päästevõime meil. Aga selles tegevuses, nimekirjad kokku saada, kes on kadunud, sellesse suhtuti väga tõsiselt.

Koosoleku lõpp 14.44

Margus Leivo
Komisjoni esimees

Salvestuselt maha kirjutanud komisjoni
Konsultant Helin Noor